

80 мис/н

К. П. МИСИРКОВ

Неколку зборони за
македонскијот
литературен јазик

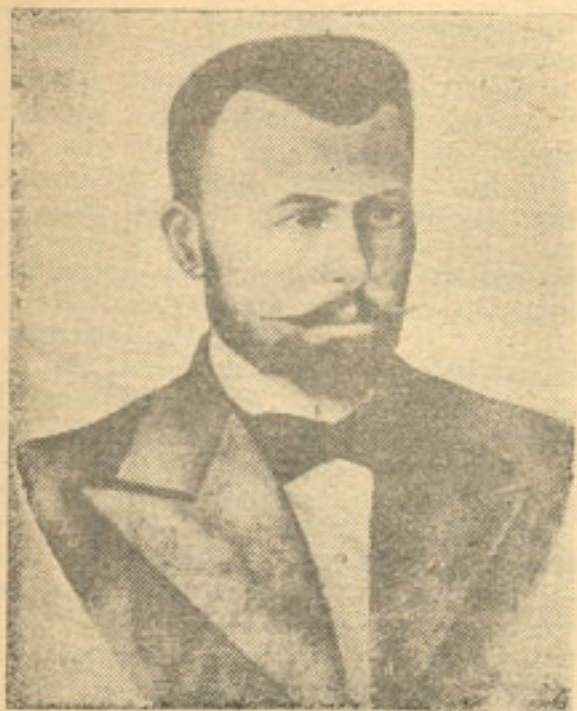
Државно книгоиздателство на Македонија
Скопје — 1948 год.

808.66(091)МИС/Н
811.163.3(091)

К. П. МИСИРКОВ

Неколку зборони за
македонскијот
литературен јазик

Државно книгоиздателство на Македонија
Скопје — 1948 год.

К. М. Мисирков

КРСТЕ ПЕТКОВ МИСИРКОВ

1903 година не беше само кулминациона точка во стремежот на нашиот народ да се ослободи од Турците, но во исто време тоа беше година и на засилен стремеж на нашиот народ да го издигне својот народен јазик на степен на литературен, општ национален јазик. Нејасните стремежи на нашите најсвесни културни препородители, како што беше Партениј Зогравски. К. Шапкарев, Пулевски на групата околу списанието "Лоза" најдоа свој најкристален израз во книгата на Крсте Петков Мисирков „За македонските работи“.

Роден во Еницевардарско. во Ерејска Македонија 1875 година, тој по неопходност се запознал со грчкиот јазик учејќи во грчко училниште шест години, потоа појдува во Софија каде што свршува втори клас, за да сврши нижа гимназија во Србија и учителска школа во Белград (1895 год). Учејќи духовна семинарија и славјанска филологија во Петербург. тој се запознава и со рускиот јазик и култура, како и со руските политички стремежи во однос на балканските народи. Краткото време што го поминува во битолската гимназија (1902-1903) како гимназијален учител му дава можност да се запознае поодблиску со борбата на нашиот народ за ослободување од Турците, како и да дојде во најтесна врска со вистинските водачи на нашиот народ. Но собитијата го принудуваат да ја напушти Македонија и пак да се најде во Русија. Есента истата година тој успева да организува македонско научно студентско друштво Св. Климент, кое што имало задача да го проучува јазикот и

етнографијата на Македонија, за да му покаже на светот дека има одделен македонски народ, со свој јазик и своја култура.

При крајот на 1903 година тој се враќа во Софија, каде што успева да ја напечати својата книга „За Македонските работи“. Принуден од врховистите да ја напушти Софија заради таа книга, оди во Русија и таму останува се до 1918 година. Од крајот на таа година па до неговата смрт 1926 година Мисирков е главно на учителска работа во Бугарија.

Во книгата „За македонските работи“, правејќи анализа на македонското прашање во однос на пропагандите на балканските држави што сакале да си ја разделат Македонија, Мисирков станува идеолог на нашето национално обособување и, што е најважно, изразител на нашите идеали за македонски литературен јазик во обособената македонска нација. Нему му е сосем јасно дека револуционерната борба во Македонија „имат смисла само во тој случај, ако револуционерите согледуваа во нашиот народ таквија качества и особини, кои се немаат во другите балкански народи, а сепак наша карактерна црта.“

Мисирков, како што реков, е одлучен противник на делењето на нашата татковина, оти тој знае дека „дележот ќе ни ископни сè, шчо ни јет мило и ќе ни наврзат многу противно нешто на нашиот народен дух“. Пропагандите никојпат не можат да ни дадат што очекуваме ние од нив: „Сите пропаганди сепак пропаганди само за свој и, но никако не и за наши интереси“. За тоа е потребно национално да се обособиме, и нашиот национален индивидуалитет да се манифестира во „милоста кон сè, шчо јет народно, и на прво место, во милоста кон народниот јазик ... Да се откажат чоек од својо народен јазик, значит, да се откажат он и од народнијот дух . Значит да се откажат он и од сам себе и своите интереси да престанат

да гледат на себе со своји очи, да судит за себе и за другите со својот ум и разум, и да чекат укажај'не за се от страна“.

Љубовта кон нашиот народен јазик, по разбирањето на Мисирков е наша должност и право, и како што ја сакаме нашата татковина, треба да го сакаме и нашиот јазик. Ние треба да го браниме нашиот јазик „и тоа право ни јет свешчено.“ Бранењето на нашиот јазик од опасноста на пропагандите кои што употребувале во Македонија најнечесни средства да го искоренат нашиот народен јазик, треба да стане со сите средства: „Опасноста, која угрожаат на нашијот народ и негоите интереси од страна на пропагандите ... не само не задолжуат нас, но и ни даат полно прао да употребиме сите дозволени и недозволени средства, за да сочуваме нашиот народен јазик, и со него нашите народни интереси. При тоа ние не сакаме туг'о, а си браниме својето.“ Така Мисирков, реформист и еволуционист по своите политички разбирања. во однос на јазикот преминува во револуционер кој што не се бои од применетите средства за спроведување на своите идеи.

Мисирков е револуционер и во своето разбирање во односот јазик - дијалект. Тој е уверен оти секој дијалект при определени историски рамки може да премине во нов стадиум, во литературен јазик. Таа „привилегија“ на еден дијалект да стане литературен јазик му се дава „не по некакви особени естетични преимушчества, а по чисто практични причини, т. е. по стечејн'ето на историско-културните прилики. Тие историко-културни прилики секојпат господствуваат при оформувањето на литературните јазици. „Благодареење на приликите сега ние си избираме за опшч литературен јазик централното македонско, т. е. Велешко-Прилепско-Битол'цко-Оридцкото наречије.“

За да се примат централните македонски говори за основа на литературниот јазик треба да има согласие од сите Македонци. Мисирков знае дека, поради

чисто субјективната причина да ни изгледа нашиот домашен говор позвучен и поубав од сите други говори, таа идеја ќе има противници. За да има согласие во таа смисла Мисирков застанува на првилната позиција дека изборот кои говори ќе се земат за основа на литературниот јазик не се прави „по некакви естетични сообразајн'а и не по чисто местни причини, а од гледиште на општите интереси.“ Централните наши говори, по разбирањето на Мисирков, имаат право за тоа и поради економски причини, и поради историски причини, а особено поради тоа што „сет по оддалечени и од српскиот и бугарскиот јазикои центрои, составувајќи од себе македонскиот јазиков центар.“ Тие говори се „јатката“ на македонскиот јазик.

Значи, ниеден македонец од источна, северна, јужна или западна Македонија не треба да се противи на овој избор. но треба „македонецот од северна Македонија да подаит рака на својот брат од јужна Македонија и македонецот од источна Македонија да подаит рака на тој од западна. Подадените раце ќе се прекрстат околу Прилеп-Битола.“

Мисирков го обработува и прашањето за обогатувањето на нашиот литературен јазик и прашањето за правописот. Стоејќи на гледиштето дека литературниот јазик треба да стане општ национален македонски јазик, смета дека сите „научни и литературни сили“ треба да се групираат околу литературниот јазик, за да го обогатат, земајќи речнички материјал од сите македонски говори. Во однос на правописот тој се застапува за фонетскиот правопис „со мали отстапки на етимологијата“.

Во својата книга „За македонските работи Мисирков сам даде пример како еден Македонец од Егејска Македонија може - во полза на македонската кауза за литературниот јазик - да се откаже од својот еницевардарски говор и да пишува на централниот дијалект. Иако има, како што сам вели извесни „нерамности“ во неговото пишување, сепак

тој и на практика во својата книга ги спроведе своите мисли. Така Мисирков правилно ги постави пред 45 години оние прашања што ги решивме ние през 1945 година и што ги спроведуваме сега во живот. Затоа денеска кога правиме биланс на минатото, кога правиме преоценка на нашето културно наследство; не треба да ги забораваме пророчките мисли на Мисирков во однос на нашиот лигературен јазик. Иако некои мисли во книгата „За македонските работи“ денеска ги прегазило времето, иако неговиот еволуционизам и реформизам му се туѓи на нашето идеолошко разбирање, иако подоцна некои и од неговите поставки за нашиот литературен јазик претрпуваат промени, сепак мислите на Мисиркови за литературниот јазик и правопис денеска немаат ништо изгубено од својата вредност. Напротив тие во нашата народна република се веќе реалност. Разочаран од дележот на Македонија (од кое што најмногу се плашел), воспитуван во духовна семинарија, болен и исплашен од грубата сила на реакцијата, емигрант што загубил врска со народот, Мисирков можел да отстапи од оваа или онаа своја поставка. Но тој секогаш си останал чесен македонски патриот. На една година пред смртта, на 25 март 1915 година тој пишува во бр. 7428 од весник „ Мир“ по повод на критиката против него во врска со неговата статија „Македонскиот национализам“ (в. Мир, 12 март 1925 година.)

„Бидејќи од српско-бугарските несогласија страдаме пред се ние Македонците, наш долг е да бараме и најдеме средство и пат за примирување. „Това не тера да не си ја знаеме“ до денеска народноста и да им кажеме и на Србите и на Бугарите: заборавете ја великосрпската и великобугарската идеја, откажете се од тоа да ни го натрапувате вашиот национализам и патриотизам во основата на кои што лежи претпоставувањето на вашите интереси пред нашите. Дајте ни да си имаме свои разбирања за она што е цено, полезно и неопходно за нас како народ и

за нашата татковина. Дајте ни да си имаме свои разбирања за нашите односи кон вас и кои наигиот спор околу нас и нашата татковина, како и за средствата со кои што ќе се дојде до општа јужнословенска убавина. Дајте ни да имаме свои македонски национални чувства и да создаваме македонска национална култура како што сме го правеле тоа со векои кога нашата татковина не влегувала во една држава со вашата.

Како Македонци ние ќе и бидеме пополезни и на Македонија, и на Бугарија, и на Србија, изопшто на целото Јужно-Славјанство, отколку како Срби или Бугари. Како Бугарин јас одамна би кажал: Каква ти Македонија, и тука ми е арно, нема да мислам веќе на она што е загубено. Но како Македонец јас се чувствувам во Бугарија како во туѓина, каде што навистина се навоѓам меѓу родни браќа, но не сум си дома во својата татковина. Таа е таму каде што сум се родил и каде што треба да си ги оставам коските, каде што треба да појде мојот син ако не ми биде мене судено да појдам јас лично.

Сознанието и чувството дека сум Македонец треба да стоат повисоко од сѐ друго на светот. Македонецот не треба да се слева и да се обезличува живеејќи меѓу Бугари и Срби. Ние можеме да ја имаме близоста на српските, бугарските и македонските интереси, но се треба да биде оценувано од македонско гледиште.“

Така Мисирков на крајот од својот живот, сфаќајќи ја нуждата од соработка меѓу балканските јужнословенски народи, отишол напред во своите разбирања за нашиот национален индивидуалитет и сосем му се приближал на денешното наше разбирање.

Денеска, кога многу „пријатели“ и „доброжелатели“ на нашиот народ ги преточуваат великобугарските врховистички лаги за нашиот јазик и им лепат марксистички етикети, статијата на Мисирков, „Неколку зборои за македонскиот литературен јазик“ е најдобар одговор на нивните измислици.

К. Тошев

НЕКОЛКУ ЗБОРОИ ЗА МАКЕДОНЦКИЈОТ ЛИТЕРАТУРЕН ЈАЗИК*)

Во четирите горни статии на оваа книга јас сакаф да обрнам погледите на мојите сонародници на нуждата од једна корено изменуајн'е на досегашнијот процес на нашето дуовно развијајн'е, као и на тоа, да мојите возгледи во тој случај не сет нешто ноо и безосновно, а сет само чекор напред во досегашното развијајн'е на нашето национално самосознајн'е и да сет затоа сосем природни и осноател'ни.

Се разбират, оти во једна мала книга, као шчо јет оваа мојата, не се можат подробно да се разгледаат сите задирнати прашајн а. За секоје од ниф би се можела да напишит по једна цела книга. Но сега за сега от таквија подробни разгледуајн'а за задирнатите питајн'а се немат ушче голема и неотложна нужда; за таа требаше за сите од ниф да се кажит по неколку зборои, зашчо они једно без друго сет нејасни и неразбирливи. Осем разгледуајн'ето на сите задирнати прашајн'а, за да бидит јасно појауајн'ето на книгата, сега ке требит да се кажит неколку зборои за својевременоста на книгата и нашиот литературен јазик.

Мнозина, можит, ќе речат, оти вистина арно јет чоек да се позамислит над прашајн'ата, задирнати во таја книга, но сега ушче не му јет времето. Со оваа книга, ке речат они, се носит раздор и разјединуајн'е меѓу нас, на место сојединуајн'ето, које

*Наполно е задржан јазикот на Мисирков. До колку има некои недоследности во правописот, тие не се поправани.

Поради технички причини знако і, што го употребува Мисирков каде што ние употребуваме ј, секаде е заменет со ј

сега за сега ни јет така нужно. За македонцка народност, македонцка литература и литературен јазик није ке можиме да му мислиме само, кога ке заживејеме једнаш слободен политичен жиот; а до тогај нам ни требит, ние да сме сојединени и да остаиме на страна националното прашан'е.

На тоа јас можам да одгоорам само ово: по мојето мислејн'е, сегашните т. е. мјурштегцките реформи сет максимум, шчо можа ла ископчит од Европа револуцијата. Револуцијата на пролет ке бидит нај глупаото, шчо можиме није да напраиме. Со револуцијата на пролет ке се користат само нашите непријатели, који си имаат само есапи, противни на нашите национални интереси. Револуцијата на пролет само ке ни унишчит совршено нас и ке унишчит плодоите, добијени од неја до сега, оти она ке бидит напраена не против Турцко, а против него и Реформаторцките Сили, и оти тоа ке бидит не по наши есапи, а по есапите на некоја Голема Сила и некоји мали балканцки држаји, који ке не натераат нас да се дигниме, а после ке не остаат на стред пат; нај после, оти није, ако против сите аргументи на здравијот смисл пак подигниме востаајн'е, ке бидиме само осноа на дипломатцка борба мег'у реформаторцките држаи и некоја трек'а, која борба ке се свршит само со нашето понишчуајн'е. За тоа није, требит, да се откажиме од секоја мисла за револуција на пролет, ушче поеке, шчо реформите ке се воведат, зашчо со ниф јет врзана честта на две Големи Сили, који сет во стајн'е да постаат се на својето - и да се зафатиме за ноа т. е. културна борба, во која прво место, ке требит да зимат прашајн'ето за нашата народност и нашето национално-религиозно развијајн'е. Значит, истом сега му јет времето да се мислит за јазико наш, нашата национална литература и воспитаајн'е во национален дух. Сега настапуат време за интерес со национално-религиозни прашајн'а.

Тој интерес малу јет задоцнел, но од тоа ушче не следуат, да он си немаат сега место мег'у нас и да можит да ни напакостит.

Ако сме логични, то требит да признајиме, оти автономијата на Македонија, за која до сега револуционерите се бореа имаат смисл'а само во тој случај, ако револуционерите согледуваа во нашијот народ таквија качества и особини, који се немаат у друзите балканцки народи. а сет само наша характерна црта. Само согледуајн'ето на тије својеобразни црти во характерот, наравите, обичајите, жиотот, предајн'ата и јазикот на нашијот народ јет важна причина да сме није против делејн'ето на нашата таткоина и за нејната автономија, зашто дележот ке ни искоренит се, шчо ни јет мило и ке ни наврзит многу противно нешто на нашијот народен дух. Само оддел'ното македонско национално самосознаајн'е кај нас ни даат морално прао, да се бориме против барајн'ето на малите балканцки држаи, да се разделит нашата таткоина, и да се бориме против пропагандите, шчо готват почва за дележ. А ако не можит да се добијет автономија, требит ли није равнодушно да гледаме на работајн'ето на пропагандите и да се бориме со једно ноо течејн'е, шчо јет напраено само против ниф, за тоа само, шчо тоа течејн'е ке ослабело нај силната пропаганда? Никак не, зашто ни једна пропаганда, колку и да јет она силна, не можит да ни даит тоа, шчо очекуаме није од неја. Сите пропаганди сет пропаганда само на своји, но никак не и на наши интереси, и од нас никоаш немало ништо особено за народот. Спасејн'ето от пропагандите никој пат не ке ни дојдит, зашто, ако јет денеска једната по силна, утре ке се чинит и другата таква, а првата ке ослабнит. Пропагандите само нај после можат да достигнат крајната своја цел'а - дележот, које не го сакаат и тије, шчо сет против националнијот сепаратизам. Значит, последнијот не јет неуместен во сегашните прилики, и можит да ни даит само арни плодон, но не и да ни напакостит.

Једно си имат местото националнијот сепаратизм, то требит да се пројавит он во милоста кон сé, шчо јет народно, и на прво место, во милоста кон народнијот јазик.

Јазикот јет средство, со које није познаааме, шчо мислит, шчо осек'ат и шчо сакат нашијот собеседник. Во јазикот се имаат оддел'ни гласовни знакои или зборои за сите мисли, осек'ајн'а и сакајн'а на једен чоек, за тоа јазикот на једен народ јет негоо дуовно богатство и наследство, во које се заклучуваат, отпечатани во гласовни знакои или зборои, сите народни мисли, осек'ајн'а и сакајн'а, со који имат живено и живит једен народ и који се предаваат, као нешчо свето од једно поколејн'е на друго. Да сочуат некој својот народен јазик и да го бранит као светијн'а, значит, да останит он верен на дуот на својите предедовди и да уважаат се, шчо имаат они напраено за својето потомство. Да се откажит чоек от својо народен јазик, значит, да се откажит он и од народнијот дух. Со тоа само се објаснуат сакајн'ето и усилијата на покорителите, да напраат покорените, да се откажат од својот јазик и да изучат на негоо место нивнијот; исто така со тоа се објаснуат упорството на покорените народи да сочуваат сето своје духовно народно наследство, а особито јазикот.

Таква милост кон нашијо народен јазик требит да имаме и није, ако сакаме да останеме верни на дуот на нашите предедовци. Милоста кон народнијо јазик јет наш долг и наше прво. Није сме должни да милуаме нашијот јазик, зашчо тој јет наш, исто така, као шчо ни јет наша таткоината ни. Првите гласои, шчо ѝ имаме чуено, сет гласоите на нашите татковци и мајки, гласоите и збороите на нивнијот народен јазик. Преко ниф није добифме нашата прва дуовна храна, зашто со нив се осмисл'уаше се, шчо видефме со нашите очи. Со народнијот јазик није освојуаме психологијата на нашите татковци и предедовци и се чиниме нивни дуовни последници, као шчо сме со снагата нивни телесни продолжаачи. Ако се

односуаме со презрејн'е кон народнијот наш јазик, ние само врак'аме со неблагодарност на нашите родители за сето нивно дуовно гледајн'е и воспитајн'е. - Није имаме и прао, осем долгот, да браниме нашиот јазик и тоа прао ни јет свешчено. Секој кој шчо напаг`ат на нашиот јазик, ни јет исто таков наш непријател` као и нападачот на нашата вера. Верата и јазикот, тоа сет душата на једен народ, со изменуајн'ето на који, једен народ праи коренен душевен преврат: он се откажуат од се прег'ашно и земат се' ноо. Тој коренен преврат, ако стаат постепено во течејн'е на цели векои не јет опасен, зашчо једни делои од него се односуваат до једни поколејн'а, друзи до друзи поколејн'а, така да једни делои преминаваат по наслетство, као народно наследие, и само некоји сет нои. Тој коренен преврат не јет опасен само, ако јет резултат на самостојното развијајн'е на народот.

Но, ако једен народ изменуат својот јазик и својата вера во једно касо време и под силно чуждо влијајн'е, сам без сазнаајн'е однесуајки се кон таја измена, та он се откажуат од сам себе и од негоите интереси и предаат и себе и ниф на једен по силен народ, кој шчо ќе постапит со него и ниф, како шчо ке му се заблагорасудит.

Значит, да се откажит једен народ от својот јазик, се велит, да се откажит он и од сам себе и својте интереси; се велит, да престанит да гледат на себе со своји очи, да судит за себе и за друзите со својот ум и разум, а да чекат укажајн'е за се от страна. Једен народ, кој шчо изгубил својот јазик, мјасат на једен чоек, кој што изгубил патот и не знајит от кај идит и кај одит, и кој шчо не знајит, зашчо одит вамо а не онамо или тамо. Колко во по скоро време једен народ изменуат својот јазик, толко по опасно и отчајано јет негоото положејн'е.

Опасноста, која угрожаат на нашијот народ и негоите интереси от страна на пропагандите, који шчо употребуваат сите и дозволени и недозволени стредства, за да исчистат од Македонија нашијот јазик

и со него нашите дуовни интереси, и да насадат на нивно место нивните јазици со нивни интереси, не само не задолжуат нас, но и ни даат полно прао да употребиме сите и дозволени и недозволени средства, за да сочуваме нашијот народен јазик, и со него нашите народни интереси. При тоа није не сакаме туѓо, а си браниме својето.

Јазикот јет акустичен резултат од физиолошко работејн'е на органите на чоечката реча, на кој шчо му се приписуат извесно значејн'е. Главните елементи на јазикот или чоечката реча сет: органите на речата, нивното физиолошко работејн'е, слуот, псиолошкото воспријимајн'е па физиолошкото работејн'е на органите преко слуот, и присојединуајн'ето кон воспријиманијот резултат на физиолошкото работејн'е на органите на речата или гласот, или зборот, некоје значејн'е. Значит, јазикот главно јет физиолошко-психолошка способност на чоека, и као таква зависит од се тоа, шчо праит да се менит чоек, т. е. со развијајн'ето на једен чоек и једен народ се развијат и негоијот јазик, со нивиото опаг'ајн'е опаг'ат и нивнијот јазик.

Чоек се менит во време и пространство: исто така се менит и негоијот јазик. Променејн'ата во јазикот на једен народ во време состауваат историјата на јазикот на тој народ, а пролгенејн'ата негои во пространство составуваат негоите современи вариацији или дијалекти, поддијалекти, гоори, подгоори и пр.

Секој народен јазик имат своја историја и своји современи вариацији или дијалекти, поддијалекти и пр. Своја историја и вариацији имат и нашијот јазик. По таја историја можит да се изучит, како сегашните вариацији се добија от по стари и последните од еден обшч македонцки јазик, а тој од једна јужно-словенцка група и пр. Исто така по неја можит да се проследит на која вариација, или на кој диалект, во кое време имало по голема литература.

Историјата, како на нашијот, исто така и на друзите јазици, ни покажуат, оти секој диалект, поддијалект,

гоор и подгоор. можит да се опотребуат во литературни произведејн'а. Таја привилегија на једен диалект, поддиалект и пр. - да бидит орган на литературна реча - по учејн'ето на историјата на јазиците, се даат ним, не по некакви особени естетични, преимущества, а по чисто практични причини, т.е. по стечејн'ето на историско-културните прилики. Тије прилики денеска подигаат једно наречије на степен на литературен јазик, утре друго и пр.

Историско-културните прилики во создајн'ето на литературни јазици господствуваа секоаш, господствуваат они и сега. Благодарејне ним во нај ноо време се откажафме да си избериме једно од нашите наречија за наш общ литературен јазик, а наместо тоа зедовме да се учиме и да пишиме на туг'ите соседни јазици, нај поеке на бугарцкијот. Благодарејн'е на приликите сега није си избираме за общ литературен јазик, централното македонско, т.е. Велешко-Прилепско-Битол`цко-Охридското наречије.

Који сет тије историјско-културни прилики, шчо не застауваат: прво, да си создааме свој литературен јазик и второ, да избираме имено цецентралното наречије?

Ето који.

Није видофме колку сет народните интереси тесно врзани со јазикот, а последнијот со характерот и дуот народен. Није видиме сега оти три нацио-нални и религиозни пропаганди во нашата таткоина се борат једна против друга и сите заједно се борат протв нас и нашите интереси, сакајки да им нанесат смртен удар и да си потчинат под себе, зимајки со таја цел`а религиозното и сколијско работејн'е кај нас , во своји раци преко црквата и сколијата за да нанесат смртен удар на нашата народност, ни налагаат на нас нивнијот, наместо нашијот јазик.

Народните итереси ни налагаат за да ѝ зашчитиме ниф, да браниме нашијот јазик от пропагандите. Тоа бранејн'е ке бидит успешно и ке размрсит сите

планои на пропагандите, ако бидит задружно и обшчо. А за да бидит такво, требит со обшчо согласије да се изберит једно наречије за обшч македонски литературен јазик. С согласије ке имат, ми се чинит, само ако секој од нас праит избор, не по некакви естетични сообразуајн'а и не по чисто местни причини, а од гледишче на обшчите интереси. Последни-те пак налагаат: периферијцките наречија, да отстапат место на централното. Како шчо во једно држаа се имат држаен центар, кој шчо нај арно јет да се наоѓат во средината на држаата, и кон кој шчо се собираат сите конци од државнијот жиот, исто така и во јазиковните или области от сродни наречија требит да се имат једен центар, кој шчо по значејн'ето негоо требит да се односуат кон периферијцките наречија и гоори, као шчо се односуат центрот и столицата на држаата. кон крајните окрази и околии.

Около централиото наречије требит да се групираат сите наши научни и литературни сили, за да го очистат и обогатат со сокроишча од друзите македонски наречија и да создадат од него једен убав литературен јазик. На него требит да се создадит једна богата сколијцка, научна и убаа литература, за да можит преко ниф да се раширит низ цела Македоннја во вид на литературен јазик, кој шчо ке изместит од неја пропагандцките јазици. А заједно со изместуајн'ето на пропагандцките јазици и со создаајн'ето наш литературен јазик, се изместуваат од Македонија и интересите на балканцките држаици и нивното место ке го застапат создадените со јазикот македонски интереси.

И така, користа, шчо ке ни ја даит нашијот обшч лигературен јазик, ни служит за мерило при избирајн'е наречије за таја цел'а, и она јет главнијот фактор при создаајн'ето на нашијот нов литературен јазик.

При возвишаајн'ето на једно наречије на степен на литературен јазик, никога немаат играно важна рол'а негоите естетични својства. Тоа јет једно, зашчо

практичните сообразуајн'а зимаат врф над естетичните, а друго, зашто последните сèт односител'ни и поеке субјективни. По таја причина, по убаи се чинат на чоера готто само тије наречија и гоори, шчо ' слушат он или ' имат слушано по често. За тоа и не можит да се зборит за естетичност во јазикот, дијалектите и гоорите.

Значит, једен македонец од источна, или северна или јужна, или западна Македонија немаат прао да се противит да бидит избрано централното македонско наречије за литературен јазик само зато, шчо не им се чинело убао. Немаат прао они да протестираат против централното наречије и за тоа, што јет оно централно, као и зашто изборот се праит по практични соображејн'а.

Сега да видиме, али избирајн'ето на централното наречије за литературен јазик се оправдаат от практично гледишче?

Битол'а се избират за резиденција на Генералнијот Инспектор за Македонија и негоите советници - цивилни агенти. Она се обрајк'ат во престолнина на Македонија. Таја ноа престолнина не јет далеку од старите: Преспа и Прилеп, и од седалишчето на до неодамна автокефалнијот Оридцки Архиепископ. Зпачит, централното наречије имат зад себе, така да се речит, историјцки праа. Последните се осноаваат и на негоото централно положејн'е, које јет, како во географцки, така и во етнографцки однос. Централен град во Македонија ни јет Велес. От тој центар географцки, није само мало се оддалечуае, идејки преко Прилеп кон Битола и Орид. Таков праец при оддалечуајн'ето од географцкиот центр се објаснуат со тоа, оти тије крајишча сèт от по големо историјцко значејн'е за Македонија, а од друго, сèт по оддалечени и от собцкијот и бугарцкијот јазикои центрои, состаауајки от себе македонцки јазиков центр. И вистина диалектот Велешко-Прилепцко-Битол'цко Оридцки јет јатката на македонцкијот јазик. зашто на запад од него јет Дебранцкијот (рока), на

југ - Костурцкијот (ронка), на исток - источнијот или Солунскијот (рџка) и на север - Скопцкијот или севернијот (рука).

Создајн'ето литературен јазик јет дуовна потребност кај нас, со која се мислит да се клаит крај на злоупотребите на пропагандите со нашите интереси, и со која требит да се создаит свој литературен и научен центар, за да се немаат нужда. од Белград и Софија. А та тешка задак'а ке се достигнат само, ако македонецот од северна Македонија подаит рака на својот брат од јужна Македонија и Македонецот од источна Македонија подит рака на тој од западна. Подадените раци ке се прекрстат околу Прилеп-Битол'а.

И така: стремејнето на Македонците да создадат свој културен центар; тоа, шчо сега Битол'а се чинит престолнина на Македонија: шчо Битола, Орид, Прилеп сет историјцки места за македонците; као и тоа. шчо состауваат они географцки и јазичен центар; сите заједно праат да се пријимит, као обшч македонски литературен јазик, централната македонцко наречије.

Откако се изберит наречијето, које имат да бидит македонцки литературен јазик, ке требит да се разгледат и прашането за македонцкијот праопис.

За праописот као и за праецот на нашето културно развијајн'е ке требит тука да се напраат неколку забелешки. Праописот на једен јазик, као и изработујајн'ето на једен литературен јазик можит да идит постепено и полусознател'но. Једен чоек од једен народ, шчо немаат писменосг, можит да изучит азбуката од једен народ по културен од негоијот. Тој чоек можит да употребуат туг'ата азбука и за гласои од негоијот јазик, или да изложит своите мисли со помок'та на туг'а азбука. Но ако во негоијот јазик се имаат гласои који се немаат во јазикот, от кој шчо се позајмуат азбуката, тогај позајмуачот на туг'ата азбука ке напраит некои изменејн'а и дополнејн'а

во неја, со кои ќе бидат означени разликата во гласоите меѓу двата јазика. Тај позаймена и преработена азбука се предаваат од колена на колена и се предајќи се се изменуваат и се дотеруваат до својствата на јазикот на позаймувачите. Така постепено и неосетно се изработуваат азбуките у некултурните народи од додир со по културни народи. Но таква постепеност имаат место, ако два саседни народи сепак не једнакви политички прилики, ќе се речат, једнијот, т.е. по културнијот народ господаруваат, а другијот, по некултурнијот народ јет заробен, или нај малу немаат полна политичка слободија. Но инак одат работите, ако двата народи имаат своји држави. Во таков случај позаймувајќи ата, особено културните, биваат по создателно и по скоро. Така расјанството и писменоста кај нас македонците се имаат зафатено нај рано от сите словенски народи. Они се распространуваат со векови и идеја одоздолу на горе. За тоа во историјата ништо не се зборуваат за покрстувајќи го на нашијот народ. Но со покрстувајќи го секој пат имаат идено и писменоста. Со замолчувајќи го на нашето покрстувајќи се замолчуваат и процесот на образувајќи го на нашата писменост.

И така нашето дуовно препородувајќи е и просветејќи го кај нас. па и изработувајќи го на нашата писменост, заради географските и историјски прилики, имаат земено во првата ил'адогодишнина по Р. Хр. инаков ход, а у дружителите праославни словени инаков. Кај нас то се извршуваат постепено и незабележено, кај ниф брзо и со извесна тенденција.

От турцкото завојувајќи е на Балканскијот полуостров стана једна промена. Турцкото господство ни пресече сите врски со нашата старина. Нај тешко се отрази оно на Македонија, као централна провинција, па затоа во тоа време, кога у дружителите праославни словени постепено се изработуваше писменијот јазик и праописот, није се поеле се обезличааафе и готого сосем се откажаафе од нашијот јазик, као орган на литературна реч. Од време на време во течејќи е

на цел XIX век није имаме опитуачки да се пишит на македонски, но зарди некоји историјски причини тије опитуачки не се овенчаа со успеф,каков би можело да се очекуат од ниф.

Литературните опитуачки на македонските писачи во XIX век немаа за жалост таков значај, да задобијат последуачи, затоа, ако и сега во XX век видиме некоји опитуачки да се пишит на македонски, то тоа се не праит сознател'но и од некакви патриотични влечејн'а и цели, а само за забава. Во тоа се состоит разликата во нашето, т.е. македонското дуовно-национално возродуајн'е, от тоа на друзите праославни словенски народи, со друзи зборои: као шчо по иапред није постепено и први се просветуафме со рисјанство и со писмо, а друзите словени - после нас и на брзо, така пак сега, во тоа време, кога сите праославни словени постепено си изработија своји литературни јазици, своји богати литератури и постепено изработени праописи, није остаае назад от сите, туку речи, без литературни традиции, не зато, шчо и немаме, а зашчо забораае својето, изучаајки туг'ето.

Није сега со брзина ке требит да разработиме нашијот литературен јазик, да установиме нашијот праопис и да создадиме једна наша литература, која ке одгоарат на сите наша нужди. Со нашето сегашно национално возродуајн'е није се протиостаае на друзите праославни словени, како шчо се протиостаафме и напред: тогај бефме први во дуовното препородуајн'е, које кај нас беше бавно, а кој ниф скоро сега наопаку; тогај они нас сакаа да не достигнаг и работеа со извесна тенденција и брзина, сега наопаку.

Во зависност от тоа, како се имат развијано једен народ и негоијот јазик и праописот можит да бидит различен. Ако једин народ само постепено си изработуат својето писмо и него го преработуат и при тоа во негоата историја се немаат таквија собитија, шчо ја преполоуваат и праат цела пропаст мег'у

једната, т.е. старата и другата или ноата нејна половина, - писменијот јазик и праописот содржаат во себе многу таквија особини, који немаат реална вредност во гласоите на сегашното стајн'е на јазикот. Но, ако во историјата на културното развијајн'е на једен народ се имаат два периода, меѓу који се имат једен, као треки, но кој шчо јет период од застој и јет како непрелазна стена меѓу ниф, - тогај во новијот период на развијајн'ето на националното самосознајн'е имаме препородуајн'е на народнијот дух, које стаат вистина на стара основа, но во него влизаат многу нови начела, согласно со дуот на времето и со специалните потреби на народнијот жиот и негоите пројауајн'а. Тоа препородуајн'е се одбележуат и во книжнијот јазик и праописот: како једнијот, така и другијот сет горе долу слободни од некоји традиции, који не сет согласни со современото стајн'е на разгоорнијот јазик.

И така историјата на културното развијајн'е на народите, согласно со нејнијот ход, содејствуат: или на чисто етимологијски или историјски праопис, или на бркан - етимологијско-фонетичен или историјско-фонетичен, или нај после на чисто фонетичен праопис. Трите вида от праопис зависат от по големата или по малата приврзаност кон старото или ноото стајн'е на једен разгоорен или литературен јазик. Једејн'от от трите праописа се усвојуат за једен литературен јазик у једен народ, шчо се возродуат, главно во зависност от та тенденција, шчо господствуат при народното возродуајн'е.

Ако јет тако, то и нашијот праопис и праецот на нашијот литературен јазик ке требит да бидит во полна заисност от та тенденција, која ке не раководит нас при нашето национално возродуајн'е. Каква можит да бидит таја тенденција се видит от таја книга. Но јас ке си дозвол'ам да повторам. Она јет: прво, Македонија да се неутралисат за Бугарија и Србија и да се оддалечит једнакво од двете држаи и друго, она требит да се објединит на јазична

осноа. Тије принципи ќе ракоодат изработуајн'ето на литературнијот наш јазик; они ќе ракоодат и праописот.

На тије два принципа одгоарат: 1, Прилепско - Битолцкото наречије за литературен јазик, као једнакво далеко и от србцкијот и бугарцкијот јазичи, и централно во Македонија. 2, фонетичнијот праопис со употребените во таја книга писмени знакои и со мали отстапки на етимологијата и 3, речничнијот материјал да јет собрајн'е от сите македонцки наречија.